Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

UDK 821.163.6.09–1"1"19
Jožica Čeh
Pedagoška fakulteta v Mariboru

FOLKLORNI SVET V LIRIKI SLOVENSKE MODERNE

Danes vzporedna svetova literature in slovstvene folklore sta tudi skozi zgodovino slovenske literature preživela različno intenzivna obdobja zbliževanj in razhajanj. V slovenski literarni zgodovini je obdobje moderne z vidika folklornih povezav že precej raziskano, večje raziskovalne pozornosti so bila deležna prozna in dramska besedila, vendar obstajajo tudi razprave o povezavah posameznih pesnikov s folklorno tradicijo.[1] Zaradi strukturnih lastnosti pripovednega ali dramskega besedila, ki temelji na zgodbi, je folklorna predloga na ravni besedilnega sveta tukaj bolj opazna kot v poeziji, vendar pogled po lirski in lirsko-epski pesmi slovenske moderne prepričuje, da je imela slovstvena folklora tudi v pesmi slovenske moderne pomembno vlogo. Ob sicer prevladujoči liričnoizpovedni pesmi slovenske moderne se v tem času zapisuje tudi pesem, ki posega v neosebno tradicijsko snov, kamor je mogoče šteti tudi folklorno izročilo in je bilo predmet različnih, pogosto izrazito subjektivnih pogledov. Ti se razkrivajo v medbesedilnih posnetkih in prenosih folklorne predloge pri Dragotinu Ketteju, Josipu Murnu, Ivanu Cankarju, Cvetku Golarju, Alojzu Gradniku, Ljudmili Poljanec, Vidi Jerajevi, Rudolfu Maistru, Franu Ellerju idr.

Slovstvena folklora ostaja v obdobju slovenske moderne, katere poetika je prežeta z izrazito subjektivnim pogledoma na svet, pomembno žarišče vsebinskih in oblikovnih značilnosti lirske in lirsko-epske pesmi. Lirska pesem je v omenjenem obdobju dosegla najvišjo stopnjo osebne izpovednosti in liričnosti, za nova, prefinjena ali zgolj nakazana občutja in razpoloženja je iskala moderna slogovna sredstva, po Cankarju rafinirano metaforo in iz "sončnih žarkov spleten slog", ter se odpirala svobodnemu ritmu in obliki. Tudi epska pesem se je razkrajala in vse bolj polnila z lirično količino. Zato bi nemara bilo pričakovati, da se je pesniška poetika v obdobju moderne za tradicijo, ki jo v žlahtni obliki ohranja prav slovstvena folklora, zmenila bolj malo ali da je v imenu novega, modernega in inovativnega hotela z njo celo prelomiti, a se to ni zgodilo (Zadravec 1983: 15). Vzrokov za to, da v obdobju slovenske moderne ni prišlo do popolnega preloma s tradicijo kot denimo v francoskem simbolizmu, je veliko, osrednjega je gotovo iskati še zmeraj tudi v zunajliterarni oziroma narodnoohranjevalni funkciji slovenske literature. Toda močneje kot kdaj koli poprej je prišlo v tem obdobju do osebnega, povsem svobodnega ravnanja s folklornim izročilom. Ponekod se pesem v celoti opira

[1] Prim. npr. Jože Pogačnik: Slovenska Lepa Vida ali hoja za rožo čudotvorno, Ljubljana, 1988; Franc Zadravec: Cankarjevi folklorni junaki, Umetnikov "črni piruh", Ljubljana, 1981, 17–33; Alenka Glazer: Župančič in ukrajinska poezija. Oton Župančič. Simpozij 1978, Ljubljana, 1979, 385–404; Marko Juvan: Domači Parnas v narekovajih: parodija in slovenska književnost, Ljubljana, 1997 idr.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

na folklorno predlogo, posnema njeno dikcijo in slog, drugje ohranja le motivni drobec, ga prenese v moderno obliko; v novem kontekstu je folklorna simbolika dobila tudi nove pomene, se razkrajala, postala predmet ironije in satire.

Ob slovenski slovstveni folklori je v poeziji slovenske moderne zaznati opazno zanimanje za slovansko, zlasti ukrajinsko, poljsko in srbsko slovstveno folkloro. Oton Župančič je prišel v stik s slovansko folkloro pod Krekovim vodstvom v okviru ligašev, kjer se je seznanjal predvsem z ukrajinsko ljudsko in umetno pesmijo, navdušenje zanjo pa sta pokazala tudi Dragotin Kette in Josip Murn. Osrednji štirje predstavniki slovenske moderne so si iz navdušenja nad rusko poezijo nadeli tudi ruske psevdonime: Kette-Mihajlov, Cankar-Saveljev, Župančič-Nikolajev in Murn-Aleksandrov, ki ga je edini od četverice tudi pozneje zadržal (Mahnič 1964: 35).

Oton Župančič je svoje zgodnje pesmi objavljal pod ruskim psevdonimom Aleksij Nikolajev, leta 1911 pa je v pogovoru z Izidorjem Cankarjem priznal, da so mu bile domače, srbske in maloruske ljudske pesmi prva pesniška šola ("Prva šola so mi bile narodne pesmi, naše, srbske in maloruske"; Iz. Cankar 1968: 209). Kako je v Župančičevi poeziji odmevala ukrajinska narodna in umetna pesem, je podrobno raziskala Alenka Glazer v razpravi Župančič in ukrajinska poezija (1979). Po ugotovitvah Glazerjeve je imel Oton Župančič v začetku devetdesetih let v rokah zbirko narodnih in umetnih ukrajinskih pesmi "Ruskij spivanik", z navdušenjem pa sta jo prebirala tudi Kette in Murn. Župančič je iz nje spoznaval tudi Ševčenka in Danila Mlaka, njegovi pesmi Večer in Sonce se je skrilo za visoke gore je tudi prevedel, na ukrajinsko poezijo pa se kot motivni prepesnitvi nanašata tudi Župančičevi pesmi Veter in Bora (Glazer 1979: 386–8). Očitno vez z ukrajinsko ljudsko in Ševčenkovo poezijo kaže tudi Župančičeva Duma, pesnitev o človekovi in narodovi usodi, saj se pod izrazom duma skriva globoka, otožna misel, daljša epično-lirična pesem, kakršne so pogosto peli ukrajinski ljudski pesniki. Na ljudsko izročilo je v Župančičevi Dumi vezan tudi motiv narekavice, vendar se od njega tudi močno razlikuje, saj je ubeseden po simbolistični poetiki; kot raztrgan zvočni motiv, ki evocira pretresljivo vdovičino bolečino ob sinu, umrlem v tujini.

Pesniki slovenske moderne so svoje pesmi večkrat naslovili z naslovom Narodna ali pa so na folklorno izročilo eksplicitno opozorili v podnaslovu.[2] V Župančičevi zbirki Čez plan se pod naslovom Moravska narodna skriva pesnikov prevod moravske ljudske pesmi. Ljudmila Poljanec je denimo na ruski ljudski motiv naslonila pesem Tam na polju, na zelenem z eksplicitno kazalko v podnaslovu pesmi. V tej pesmi je v ljudskem slogu ubeseden motiv dekleta, ki pri kamniti mizi pod lipovo senco spleta cvetlični venec in ga namenja svojemu izvoljencu. Trdno naslonitev na slovansko folklorno predlogo že v naslovu izpričujejo tudi nekatere Murnove pesmi, kot so Slovaška, Letski motiv I, Letski motiv II, Letska narodna, v pesmi Blarney stone je posegel celo po irskih ljudskih motivih, Cvetko Golar pa je opazno zajemal tudi iz jugoslovanske ljudske motivike, zlasti v ciklu pesmi Iz bosanskega perivoja.

[2] Pesmi z naslovom Narodna najdemo npr. pri Cvetku Golarju v zbirki Rožni grm, pri Ljudmili Poljanec v zbirki Poezije, pri Župančiču npr. Narodna pesem (ŽZDI: 271).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

Simbolika črnih vranov

Oton Župančič in Josip Murn sta po ugotovitvah Alenke Glazer iz ukrajinske ljudske in umetne poezije, ki sta jo spoznavala iz zbirke "Ruskij spivanik", mogla najti tudi pobude za pogosto motiviko črnih vranov,[3] njihovih krikov, kljuvanja trupel in oči (1979: 391). V Murnovi in Župančičevi poeziji preraščajo vrani iz znanilcev smrti v bivanjske simbole umetnika, s simboliko vranov izražata pesnika občutja lastne ogroženosti in groze v svetu.

Črne ptice, kot so vrani, sove in krokarji, so prastare folklornomitološke podobe strahu in groze. Vran je v folklorni simboliki znanilec smrti, takšne simbolne konotacije izhajajo iz njegove črne barve, rezkih krikov ter prostora, saj se rad zadržuje v bližini smrti, stika po mrličih, se spreletava po pokopališčih, bojiščih, po tesnobni zimski pokrajini itd. (Chevalier 1993: 383).

Na folkorno simboliko vrana je v celoti oprta pesem Ljudmile Poljanec z naslovom Črni vran (1904), medbesedilna kazalka v podnaslovu pesmi (Motiv poljsko-narodni) opozarja na poljski folklorni motiv. Pesem temelji na dialogu med personificiranim vranom in dekletom umrlega vojaka. Zapisana je v ljudskem tonu in slogu, ima devet dvovrstičnic v amfibraškem verzu z zaporedno rimo, opazni so stalni okrasni pridevki (črni vran, deklica zala, bled mladenič), pretiravanje ("tisoče junakov pokriva polje"), iteracijske figure itd. Črni vran je kot v tradicionalni simboliki znanilec smrti in zbuja tudi groteskna občutja, z bojnega polja prileti pod okno deklice vran z odtrgano krvavo roko vojaka v kljunu, na kateri zagleda dekle zaročni prstan svojega dragega.

V okviru tradicionalne simbolike ostaja vran tudi v Golarjevi pesmi V gori zeleni. Vrani se tukaj s krakajočimi glasovi zbirajo na pojedino trupla nesrečnega mladeniča, obešenega na drevesu ("V gori zeleni / zakrakali vrani, / na hrast privršali / šumno, / kjer je viselo / in v grozo strmelo / vse črno in mrtvo / telo"). Pesem je zmes tradicionalne motivike in nekoliko modernizirane kitične oblike, v jezikovnem stilu opazno posnema ljudsko pesem (gora zelena, črni vran).

Belokranjsko folklorno izročilo pri Otonu Župančiču

Del Župančičeve poezije je izšel iz močne navezanosti na domačo, belokranjsko folklorno izročilo in se razkriva v motivih, besedišču in ritmu. Po Izidorju Cankarju je bilo tudi v Župančičevem govoru kdaj pa kdaj zaslišati belokranjski naglas, kar je dajalo njegovi besedi posebno pikantnost. Folklorno izročilo je bilo v Župančiču trdno zasidrano, kot medbesedilna predloga je najbolj zaživelo v zbirki Čez plan, na ravni besedišča[4] pa se je vpisovalo celo v Čašo opojnosti, ki je z moderno opremo, novim čustvovanjem, prefinjenim slogom in svobodno formo želela prelomiti s tradicijo.

[3] Alenka Glazer je raziskala motiviko vrana v celotnem opusu Župančičeve poezije; nahaja se v pesmih Poročilo (1894), Vran (1897), Belokranjska balada (1897), Romanca (1899), Pesem mladine (1900), Daj, drug, zapoj (1904), Manom Josipa Murna - Aleksandrova (2. pesem, 1901), Vran (1944), fragment Kako bi dihal rad, poslušal, gledal, Vran mi sedi na prsih, kljuje in kljuje (1948). V Murnovi poeziji se motivika vrana zapisuje v pesmih: Vran (1895), Zakaj? (1896), Kdo, ah, sili ..., Pa ne pojdem prek poljan (1899).

[4] Jože Toporišič (1979) je v razpravi Župančičeva opazna beseda (v Čaši opojnosti) opozoril na močno plast besedišča, ki izhaja iz belokranjskega narečja in v katerem je pesnik iskal doživljajsko polnejši izraz (npr. devojka, gizdav, čaša, baš).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

Navezanost na folklorno, pogosto belokranjsko izročilo razkrivajo naslovi nekaterih Župančičevih pesmi.[5] V skupini ljubezenskih pesmi iz zbirke Čez plan je naslonitev na ljudsko pesem izrazita na ravni besedilnega sveta in besedilnih figur. Pesmi Belokranjska, Druga, Še ena so z vasovalskimi motivi umeščene v belokranjsko okolje. O njem govorijo naslovi pesmi pa tudi oblika in izvor dekliških imen v njih, kot so Mandica, Mare, Ane, Bare. Motivi snubljenja so oprti na stopnjevanje in ljudsko število tri; lirski subjekt se pojavi v družbi rožmarina in nageljna (Belokranjska) ali pa slavi ljubezensko zmago ob gizdavi devojki Ani v igri z drobnimi ptički, rdečimi rožami in zlatimi žarki (Še ena). V pesmi Druga se v citatu zapiše verz folklorne kresne pesmi ("Daj nam bože, dobro leto"), ki jo pojejo belokranjska dekleta Mare, Bare in Ane, mladi Marko pa si izmed njih izbere tretjo z najlepšim srcem. V navedenih pesmih je Župančič posnemal dikcijo ljudske pesmi, ubeseditev ljubezenskega motiva je naivna, narava je antropomorfizirana, med subjektom in naravo (rožami, ptički, žarki) potekajo dialogi, nagovori, človek je z njo v najintimnejši zvezi. Pesmi so zapisane v ljudskem slogu, opazne so personifikacije ("vzdramile se rožice", "jo pozdravi rožmarin", Belokranjska), stalni okrasni pridevki (lepa Mare, lepa Bare, lepa Ane, tih veter, rudeči nagerlin, mladi Marko, drobne tičke, rdeče rože, zlati žarki, mlad junak), manjšalnice (rožice, tičke), anafora ("Vzdramila se ljubica, / vzdramile se rožice", Belokranjska), anadiploza ("Mimo pride mladi Marko, / mladi Marko, lep junak", Druga), stopnjevanje, dialogi idr. Folklorno motiviko dopolnjujejo na besedni ravni tudi belokranjski izrazi (božec, otec, čarape, perušati, jagmiti se, devojka, gizdav idr.). Z naslovom opozarja na folklorni svet tudi Župančičeva pesem Narodno blago, v njej zaživijo motivni in jezikovni folklorni drobci, obenem pa v njej poteče interakcija z Murnovo kmečko liriko. Lirski subjekt je v pesmi očaran nad drobci iz folklorne dediščine, nad murnovsko vipavsko pipo in kraševskimi dovtipi, všeč so mu ročno pletene belokranjske "čarape" idr.

Spoj folklornega motiva in modernega impresionističnega izraza prinaša Župančičeva pesem Pokopališče sv. Barbare s podnaslovom Legenda. Pesem ima osem štirivrstičnic, verz je jambski enajsterec s prestopno rimo. Folklorni oziroma legendni motiv iz groba vstalega mrtveca je doživel v pesmi močan preobrat. Belokranjčan Silvin na čudežen način vstane iz groba in se po vzorcu ljudske pesmi trikrat prikaže; starcu Spahiču, razposajenim dekletom ob Kolpi in stari Mandi. Toda od mrtvih ga ne obuja več kakšna demonična moč, temveč estetska moč impresionistično občutene belokranjske svetlobe, izražene s svetlobno-zvočno sinestezijo ("Ne žvenk zamolkli ure polunočne, / ne tihi mesec čez polje razlit – / poldneva so fanfare svetlozvočne / budile iz gomile te na svet"). Svetlobno-zvočna sinestezijska metafora, niansirana svetlobna in zvočna epitetoneza ter barvna primera poudarjajo čutni hedonizem v belokranjsko okolje zaljubljenega lirskega subjekta v pesmi.

V belokranjsko okolje je Župančič v svoji zgodnji pesmi Skrinja (1894) s podnaslovom Svatovska pesem postavil tudi motiv lepe Vide. V slovenski književnosti je močno

[5] Prim. pesmi Belokranjska, Narodno blago, Moravska narodna, Sveti trije kralji, Hudič in kvartopirci v zbirki Čez plan; Na Jurjevo osemnajstega, Belokranjska deklica iz zbirke V zarje Vidove. Zunaj zbirk pa npr. Skrinja, Narodna pesem in Kralj Matjaž.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

prisotna lepovidinska motivika družinske balade, ki je prihajala vanjo iz Prešernove prepesnitve Od lepe Vide (Stanonik 1999: 106). Župančič pa je upesnil Vido, ki še ne pozna družinske izkušnje z možem starcem, saj je v pesmi belokranjska nevesta, tke platno, pripravlja balo in čaka na svojega dragega iz daljine. Druga Župančičeva pesem z lepovidinskim motivom je Narodna pesem (1894) in je zgrajena na personificiranem dialogu med rožico in rožmarinom, pogovarjata se o Vidi, ki čaka na svojega snubca, lepega mladeniča.

Motivika folklornega verovanja v demonične sile

Motivi ljudskega verovanja v demonične sile so medbesedilna predloga nekaterih epskih pesmi. Na verovanje v vedomce, demonična grozljiva bitja, se opira Murnova pesem Vedomec, vendar je strah pred vedomcem ubeseden s humorne perspektive. Rahlo okajen Pedanjek se ponoči vrača domov in izziva vedomca, ta pa mu ožge le brke. Tudi v pesmi Kvatrna balada je Murn dvignjen nad ljudsko vero v demonične moči, Župančiču je v zvezi s to pesmijo napisal, da se mu je snov zdela težka in da je v njej razvit ves "misticizem do fantastičnega babjeverstva" (MZD I: 419). Balada sicer temelji na ljudskem verovanju v skrivnostno moč kvatrne noči, ko se po gozdovih podijo tolpe črnih psov, po verovanju pogubljene duše, in jih vodi zlodej, vendar je baladnost znova razdrta tako, da se čudne stvari prikazujejo le okajenemu, od vina zmedenemu Žužemu.

Motivi ljudskega verovanja doživijo podobno ironično upodobitev tudi pri Župančiču. V epski pesmi Hudič in kvartopirci se Župančič posmehne iz opitih kvartopircev, ki se jim prikazuje hudič (Hudič in kvartopirci). V Župančičevi baladi Sveti trije kralji pa je folklorni motiv treh kraljev, ki obiščejo od vina zmedenega gospodarja, dobil groteskno podobo ("Sveti trije kralji sedijo: / velike votline so njih oči, / na licih mesa ne kože ni, / in vanj, in vanj strmijo" (ŽZD I: 204)).

Župančič se je do folklornega gradiva obnašal v skladu s pesniškim subjektivizmom, ponekod zaživi folklorni motiv v svoji prvotni obliki, pesnik rad posnema dikcijo, ritem in slog ljudske pesmi. Najpogosteje pa je doživela folklorna predloga različne spremembe in preobrazbe, folklorni motiv je zaživel v novi obliki, v družbi z modernim občutjem in prefinjenim izrazom. Župančič je zapisoval tudi frazeološke primere (npr.: "moja duša je židane volje / kot bi pila kraški teran"; Vseh živih dan), z ljudskim frazemom se je tudi poigraval, npr. frazem vseh mrtvih dan je preoblikoval v vseh živih dan in ga postavil celo v naslov programske pesmi vitalizma v zbirki Čez plan.

Motivika folklornih običajev – jurjevanje, kresovanje

Bogastvo folklorne motivike in simbolike razkrivajo Murnove pesmi, ki ga je kmečki svet zanimal predvsem s folklorne plati, v njegovih kmečkih pesmih pa tudi drugje so zapisani številni motivi in motivni drobci ljudskih običajev, krščanskih praznikov, ljudskih vraž, praznovanj idr. V Murnovi pesniški zbirki Pesmi in romance je na uvodno mesto postavljena Pomladanska romanca z motivom svetega Jurija, ki ohrani konotacije foklornega simbola pomladi, zelenja, premagovalca zime, postane pa tudi simbol svobode ("Sveti Jurij ta ni pa le cvetni maj, / sveti Jurij je božja svoboda / in življenje in moč in priroda, / in tema le zimski bil zmaj …").

Ljudski običaj jurjevanja je bil zelo razširjen v Beli krajini. Oton Župančič ga je ubesedil v otroških pesmih Na Jurjevo (1895) ter Zeleni Jurij (1914) in še v pesmih Vesela

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

pomladna epistola (1906) in Na Jurjevo osemnajstega. Pesem Vesela pomladna epistola se s podnaslovom (Naslovljena batjuški Murnu, na onem svetu) ter z uvodnimi verzi neposredno sklicuje na mrtvega pesnikovega prijatelja ("Hej, batjuška, vstani, batjuška, hej! / Tvoj vitez sveti Jurij / potrkal nam je na duri") in njegovo upodobitev svetega Jurija, simbola pomladi in svobode v Pomladanski romanci. Župančičeva jurjevska pesem je mnogo manj optimistična, njegov sveti Jurij odhaja mimo ljudi in batjuška Murn naj raje ostane v grobu, ker namesto svobode še zmeraj vladajo svetohlinstvo, nevoščljivost in lažno rodoljubje kot za časa Murnovega življenja.

Tretja Župančičeva jurjevska pesem Na Jurjevo osemnajstega je nastala iz konkretnih pobud ob ljubljanskih demonstracijah žena in otrok 23. in 24. aprila 1918 zaradi pomanjkanja osnovnih živil (ŽZD 3: 362). Tudi v tej pesmi sveti Jurij še ohrani značilne konotacije folklornega simbola pomladi; jezdi na belem konju, osvetljen je s soncem, za njim je vse polno cvetja, pozdravlja mladino. Toda ko sliši krike demonstrantov, stopi med žene in otroke ter postane voditelj razočaranih, izkoriščanih ter borec za osnovne življenjske potrebe ljudi ("V predmestju bednem mater, dece joj, / sestradancev mu udaril krik nasproti; / pregledal jih je, ni ustavil poti, / z roko jim je zamahnil za seboj").

S folklornim izročilom je močno prepredena poezija Cvetka Golarja in predstavlja svojevrstno povezavo boemsko razigrane senzualnosti in folklorne dediščine (Mahnič 1964: 208), saj je nastajala ob pobudah ljudske poezije in iz odmevov dekadenčne čutnosti. Pesmi pogosto prevzemajo obliko preproste štirivrstičnice, odmevi ljudske pesmi so opazni v slogu, pogosto se zapisujejo manjšalnice, stalni okrasni pridevki, ljudski refreni, antropomorfizacija narave, nagovor na rastline itd. V besedilnem svetu Golarjeve poezije srečujemo pogosto folklorne motive in simbole, kot so kresovanje, koledništvo, vaški svetniki in prazniki, vrani, škratje, vile, vampirji, svatovski motivi sredi narave ali v kmečki hiši, deseti brat, vasovanje, ptičja svatba.

Od vseh običajev se v Golarjevi pesmi najpogosteje zapisuje motivika kresne noči, najdemo pa jo tudi pri Župančiču in Murnu. Kresne šege so povezane s kurjenjem kresov in izhajajo iz najstarejšega magičnega odnosa človeka do narave; človek naj bi z ognjem poskušal pomagati soncu in mu dajal dodatno moč, da bi lahko zmagalo nad temo in zimo. Kresni običaji so se dogajali od jurjevega do šentjanževega, tako so med ljudstvom nastajale jurjevske in ivanjske kresne pesmi, vendar je kurjenje kresov doživljalo svoj vrhunec okoli šentjanževega, ki je po ljudskem izročilu najdaljši dan, o čemer priča tudi frazem "o kresi se dan obesi".

V Golarjevih pesmih Kresna noč, Poletna romanca, Gozdna samota, Poletna pesem, Bog daj!, Polnočno sonce, Pesem o devici Peregrini in O kresu folklorni običaj kresne noči največkrat postane prispodoba ali prostor za erotično radoživost lirskega subjekta. Sredi zmagoslavja narave, njene zrelosti in lepote doživlja Golarjev subjekt svatbo, vrhunec svojih telesnih in erotičnih moči. Motivni drobci, zvezani z običajem kresne noči, so lahko tudi samo primerjalna beseda za erotično prebujenost dekleta, kot je to v pesmi Pesem o devici Peregrini ("Kot kresna roža / ji usta dehtijo, / in kresni ji ognji / na licih gorijo"). V pesmi Kresna noč je prvoosebni lirski subjekt vasovalec, na poti k dekletu pa je obenem prefinjen čutni hedonist, ki se sredi poljane opaja ob lepoti zvezdne svetlobe, zrelega klasja, travniških rož. Tudi v pesmi Polnočno sonce lirski subjekt

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

skupaj z dekletom doživlja razkošje narave in ljubezni sredi kresne noči. Pri Golarju je motivika kresovanja doživela najmočnejši razcvet v pesmi O kresu, v pesmi o zrelosti, polnosti narave ter erotični radoživosti človeka v njej. Pesem je napisana v obliki nagovora na fantiča, ki naj se v kresni noči naužije brezskrbne ljubezni sredi narave, noč z zakurjenimi kresovi, praprotnimi semeni, šentjanževimi rožami, skrivnostno govorico rastlin in živali ter s skritim zakladom je lirski prostor, ki s svojo čarobno močjo podžiga erotično moč radoživega subjekta.

Poganski kresnik se je sčasoma zlil s krščanskim svetim Janezom, k hitrejši zamenjavi naj bi pripomogla tudi podobnost imen Janez Krstnik in kresnik (Ovsec 1991: 261). Tako v Golarjevi pesmi Bog daj! lirski subjekt nagovarja svetega Janeza z zvezo "nebeški kresnik". V Murnovi pesmi z naslovom Šentjanževo zaživi običaj kresovanja le še kot impresionistični drobec, kot lepotna svetlobna in zvočna podoba kresne noči, praproti, čudnih semen, zvočnost je poudarjena tudi z refrenom "v poletno noč", v kateri kresnikuje sveti Janez.

Motivika krščanskih svetnikov

V poeziji slovenske moderne se ob svetem Juriju in svetem Janezu zapisuje še vrsta drugih krščanskih svetnikov (sveti Mihael, sveti Martin, sveti Gregor, sveti Florijan). Podobo svetega Mihaela, ki je v boju premagal hudiča, zasledimo pri Ketteju (Adrija), tudi pri Murnu (Sveti Mihael, Zima). Murnova je tudi Pesem o svetem Martinu, v kateri se lirski subjekt odvrača od veselega časa martinovanja, ostaja sam, otožen in tudi "sveti Martin odganja / svoje bele gosi". V slavilnem tonu pa zaživi folklorni običaj martinovanja v pesmi Sv. Martin Rudolfa Maistra. Vaščani pozdravljajo svetega Martina, ki jezdi na konju, z glave mu visijo grozdi, ob sebi ima pitano gos in sod vina, obiskuje kmečke hiše, gosti reveže in spreminja mošt v vino.

Golarjeva pesem Sveti Gregor tematizira običaj ptičjega ženitovanja, ki ga poznamo tudi iz Župančičeve Dume. Sveti Gregor je v Golarjevi pesmi odet v pomladno zelenje, okrašen je z noricami, telohom; podobno kot sveti Jurij simbolizira in prinaša pomlad, iz folklornega izročila je ostal tudi starešina ptičje svatbe, ptice pozdravlja in jim pridiga o svetosti zakona.

Florijan je po folklornem izročilu na čudežen način z vedrom vode pogasil požar hiše ali celo mesta in postal zaščitnik ljudi pred ognjem (Hall 1991: 92). Njegova simbolika je v literaturi slovenske moderne prešla v erotično temo, v kontekst erotičnih ognjev lirskega subjekta, oprta je nemara tudi na frazem igrati se z ognjem v pomenu nevarnosti ljubezenske igre. Svetniku je tudi odvzeta moč gašenja in postaja predmet posmeha.[6] Kvartetni del Kettejevega soneta O Jurček, Jurček ubesedi podobo požara in prošnjo ljudi k svetemu Florijanu ("Pomagaj nam, o sveti Florijan!"), v tercetnem delu pa je lirski subjekt v oblasti Amorja in sveti Florijan posmehljivo ostaja nemočen pri gašenju goreče hiše in erotičnega požara v lirskem subjektu ("Pa kaj, ko ni ga svetega Florijana / z golido, da pogasil bi ljubezen, / ki je za tebe, ljuba vžgana"). Osmešen je sveti Florijan tudi v Kettejevi pesmi Šumi les. Znova bi moral pogasiti erotični požar v lirskem subjektu, a ostaja neuspešen ("Pa sveti Florijan / bo kmalu zvonil, / zvonil bo zaman, / ah, zaman bo gasil: Fuj, fuj, cicifuj …").

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

Cvetje v okviru folklorne tradicije

V pesmih Cvetka Golarja[7] in Rudolfa Maistra[8] se pogosto zapisujejo cvetni motivi in motivni drobci iz folklorne tradicije, ki jih poznamo tudi iz ljudske pesmi; nageljni in rožmarin na oknu vaške hiše, lilije, vrtnice, rdeča roža, kresna roža, lipa, ptički itd. Maister v pesmi Roženkravt obnavlja folklorni običaj dekleta, ki svojemu fantu vojaku v znak ljubezni in zvestobe podari vejico rožmarina, v pesmi Rožmarin tudi motiv od slane ožganega rožmarina na dekletovem oknu, ki napoveduje vojakovo smrt.

Iz ljudske pesmi[9] izhaja tudi posnemanje motiva združenih cvetlic, lilije in vrtnice, ki zrasteta iz ločenih grobov zaljubljencev. Podoben motiv najdemo denimo pri Dragotinu Ketteju v šestem sonetu cikla Tihe noči ("Umrla sta. Iz ločenih grobov / sta roža, lilija čez sveti krov / vzkipeli in se tam združili"). V nekoliko spremenjeni obliki je ta motiv v Golarjevi Baladi o detetu, v pesmi o trpeči materi, ki umori sebe in nedolžnega otroka, iz njegovega srca pa naj vse do zvezd vzklije vodna lilija in se na nebu združi z rožno krono ("Vodna ti lilija iz srca / zraste do zvezd, do neba, / krona te rožna ovije vsega").

Motivika kralja Matjaža

Od srede 19. stoletja se v slovenski literaturi opazno zapisuje motivika kralja Matjaža, prav v letih od 1910 do 1920 pa je doživela tudi največji razmah (Čeh Balint 2002: 481). Folklorno izročilo pozna pesmi o dobrem kralju Matjažu in pesmi, v katerih nastopa kralj Matjaž tudi kot borilec z Bogom, širili pa naj bi jih vojaki ogrskega kralja Matije Korvina (Stanonik 1999: 21). V slovenski književnosti se motivi o kralju Matjažu oblikujejo iz medbesedilnih povezav s folklornimi povedkami in pesmimi o kralju Matjažu.

Ivan Cankar se je motivike kralja Matjaža loteval večkrat[10] in v različnih smereh,[11] folklorni mit narodnega osvoboditelja in pravičnega vladarja je posnemal, dograjeval, razkrajal, ironiziral, kot slepo kraljevanje in matjaževanje ga je tudi zanikal in skozenj izražal kritiko slovenske politične in nacionalne pasivnosti, ponižnosti in slepe vere. Že leta 1894 je napisal epsko pesem z matjaževskim motivom Sodba, v kateri je mit o odrešitelju popolnoma razbit. Podoba kralja Matjaža se sicer delno opira na ljudsko povedko o kralju Matjažu, kralj se prebudi iz dolgega spanja pod zeleno goro in zbere svojo vojsko, k njemu prihajajo odposlanci vseh dežel, med seboj se prerivajo in pobijajo, a Cankarjev

[6] Ironizacija svetega Florijana je prišla najbolj do izraza v Cankarjevem metonimičnem simbolu šentflorjanske doline, ki jo na zunaj varuje krščanski svetnik, a je v njej zavladal eros in močno razkril dvojno moralo njenih predstavnikov (Zadravec 1991: 139).

[7] V Golarjevih pesmih prevladujejo poljske in travniške rože, ob teh še lilija, rožmarin, nageljni, rdeči cvet, kresna roža; prim. pesmi: Setev, Narodna, Zemlja diha, Pomladni viharji, April, Junij, Kmečka svatba.

[8] Prim. Maistrove pesmi: Ljubljanska roža, Kazen, Roženkravt, Nageljček, Rožmarin idr.

[9] Prim. pesem Iz groba rastoči cvetlici se združita (Štrekelj, SNP I, 726).

[10] Prim. Cankarjeve povesti Potepuh Marko in kralj Matjaž, Grešnik Lenart, O človeškem napuhu in črtico Kralj Matjaž. O Cankarjevi prozni podobi kralja Matjaža prim. tudi razpravo Franca Zadravca Cankarjevi folklorni junaki (1981).

[11] Kralj Matjaž v Cankarjevi črtici Kralj Matjaž ni več samo slovenski nacionalni junak, temveč nadnacionalni, kozmopolitski simbol vseh zatiranih, trpečih, pohabljenih in ponižanih ljudi. Tudi sam postaja bled, prestrašen, je simbol upanja na odrešitev iz grozote vojne in skozi simbolno podobo izražena obsodba razraščajoče se rasne nestrpnosti, vojne, nasilja. Tukaj preraste v simbol upanja na odrešitev in osvoboditev vsega človeštva (Čeh 2001: 227).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

kralj Matjaž v pesmi spregovori hudo sodbo: svoboda in enakost ne bosta nikoli uresničeni, ker ljudstva niso složna in se bodo pobila sama med sabo ("Ne boj se, ti nesrečni svet, / trpel boš le še malo let …! / Uničite se med sebo, / in kadar boste pod zemljo, / takrat bo vsakdo srečen!"). Po tej sodbi se kralj Matjaž znova umakne v dolgo spanje.

Oton Župančič se je motivike kralja Matjaža dotaknil v pesmih Kralj Matjaž (1896), Kralj Matjaž (1900), Ples kralja Matjaža (1912) in Uganka o kralju Matjažu (1915). Pesem Kralj Matjaž (1896) kaže očitne vezi s povedko o kralju Matjažu, kralj spi pod goro, ima dolgo brado, njegova sablja je mogočna, nekoč bo zbral okoli sebe veliko vojsko itd. Toda Župančičevo sporočilo pesmi je usmerjeno v kritiko slepe vere in pasivnega čakanja na Matjaževo odrešitev ter prenašanje krivic in nesvobode, je poziv k lastni organiziranosti za osvoboditev ("A kralj Matjaž pod goro spi, / pod goro spi in kima, / oj kralj Matjaž dolgo brado / in dolgo sabljo ima. // A mi, kristjani verni mi / lepo mirno trpimo … / in s starimi pravljicami / si jezo tolažimo").

Močan preobrat je doživela folklorna podoba kralja Matjaža v Ellerjevi pesmi Kralj Matjaž (1912). Kralj Matjaž je postavljen v politični in narodnostni kontekst pred prvo svetovno vojno, ni več vojskovodja in v sanjah živeči odrešitelj naroda, pač pa precej klavrna figura, zaspan pijanček, ki se sredi Ljubljane utaplja v sanjah o svobodi. Vsakih sedem let se prebudi in sprašuje po Koroščih, v sanjah izganja črne misli in je gluh za krike vranov, ki napovedujejo narodovo ogroženost in temno usodo. Folklorni mit o kralju Matjažu, velikem vojskovodji in narodnem junaku, je v tej pesmi satirično razdrt.

Štirinajstkitična pesem z naslovom Kralj Matjaž Rudolfa Maistra je zapisana v duhu ljudske pesmi, na kar kažejo štirivrstična kitica, trohejski osmerec in posnemanje v slogu, stalni okrasni pridevki (beli dvorec, gora zelena, žolto zlato, črna noč, dedek sivi), nazorna primera ("brke, trde kakor srebot"), nagovor, anafora ("Sto junakov s sulicami, / sto junakov s sabljami, / sto junakov z buzdovani"), ustaljen začetek pesmi ("Oj, stoji mi beli dvorec"), ljudsko število ("Trikrat mu prirasla brada", trije govorci), spremni stavki ("Pa mi pravil dedek sivi", "Pravila mi stara mati", "Jaz pa rečem mu in pravim") idr. Pesem v prvem delu posnema motivne drobce povedke o kralju Matjažu, kralj ima svoj grad pod goro, tam spi za kamnito mizo, brada mu je trikrat prirasla okoli mize, v belem dvorcu hrani zaklad, z njim spijo tudi njegovi vojaki, ima skrhano sabljo in mrko oko. V drugem delu pesmi sledi osebna dograditev folklorne predloge še zmeraj v tonu ljudske pesmi. Prvoosebni subjekt si nadene vlogo izkušenega vojaka z nabrušeno sabljo in izzove spečega kralja na dvoboj, a ta se ga ustraši in mu zapusti vse zlato. V sklepni kitici prvoosebni subjekt zapusti vlogo vojaka in se predstavi kot završki vasovalec, ki gre snubit svojo deklico Marico, z matjaževsko predlogo ga veže le še primera ("Jaz pa zdirjam z žoltim zlatom, / v svate mora fara vsa, / pa, ko kralj Matjaž Alenko, / snubit pojdem Marico"). Tudi v Maistrovi pesmi je matjaževski mit o velikem narodnem junaku in vojskovodji popolnoma razbit, kralj je prikazan v luči strahopetca in utrujenega starca, pesem nosi tudi revolucionarno sporočilo, da se je potrebno prebuditi iz slepe vere o narodovi odrešitvi v daljni bodočnosti in se zanesti na lastne moči.

V Golarjevo pesem Šumi, zveni … je v bogastvo svetlobnih in zvočnih vtisov iz pomladnega jutra narave vtkana le podoba Matjaževe Alenčice, v medbesedilnem prenosu oživi kot radoživa in kralju nezvesta deklica, z "Alenčico / kraljico kralj Matjaževo" bo namreč na gozdni jasi spal pastirjev sin.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

Pesmi o kralju Matjažu kažejo na posnemaje folklorne predloge, v medbesedilnih prenosih pa na močno subjektivno spreminjanje te predloge, kar pripelje do demitizacije in celo do satiričnega prevrednotenja mita o kralju Matjažu, velikega vojskovdje, narodnega odrešitelja in pravičnega vladarja.

Motiv desetega brata

Nove simbolne pomene je v poeziji slovenske moderne dobil tudi motiv desetega brata.[12] V primerjavi z desetnico, katere usoda izvira iz starodavnega prepričanja, da je deseta hči božja last in da mora po sedmih letih zapustiti svoj dom, je usoda desetega brata manj huda, ta pogosto uide od doma, hodi po svetu in nima nikjer obstanka, je večni popotnik, potepuh, klatež, posebnež.

V epski pesmi Frana Ellerja Deseti brat ostaja podoba desetega brata v okviru folklornega izročila, tako da je postavljen v kontekst socialne uboščine in tudi sam prosi kruha ("Ah dajte, dajte kruha kos / brezdomcu vi, usidrani na grudi"), sicer pa ostaja popotnik, vandrač, brezdomec, samotnež, ki "ne seje in ne žanje", njegov dom je cesta, do ljudi je prijazen, hvaležen, blagoslavlja domačijo, želi dobro letino.

V Golarjevi pesmi z naslovom Deseti sin motiv desetega brata prav tako ohrani značilnosti folklornega izročila, deseti brat je ubeseden kot popotnik, veseljak, brezdomec, ima čudežno moč, je "opolnoči veseli svat, / nikomur rob, nikomur brat", postavljen pa je v tipični golarjevski lirski prostor, v pšenično polje, med zvezde, škrjančke in zarjo; kot sejalec "nevidnih semen" sprejema nekatere značilnosti kresnika.

V Župančičevi pesmi Vihar (1914) postane deseti brat identifikacijska podoba za prvoosebni lirski subjekt, za umetnika, prav tako nemirnega popotnika v viharni noči in v viharju erotičnih čustev ("Spodaj na cesti – od kod in kam – / pride, izgine – deseti brat. / Veter se mu je v plašč lovil, / ko je tam za jelovje zavil / v hudi uri prečudni svat").

Vile, škratje, vampirji

Pesniki slovenske moderne so posegli tudi v območje folklornega izročila vil, zanimala jih je predvsem vilinska lepota ali njihova skrb za otroke. Vile izhajajo iz staroslovanskega verovanja in so med Slovani od vseh mitičnih bitij najbolj razširjene (Ovsec 1991: 370). V južnoslovanskem izročilu so vile zelo lepa dekleta z dolgimi razpuščenimi lasmi, ki si jih češejo ob potokih, ribnikih ali rekah, lahko jezdijo tudi na konjih. Vile so praviloma dobra bitja, vendar so lahko tudi hudobne, maščevalne in nečimrne, ne marajo starcev, če jih ti zalezujejo, in so prijazne do otrok.

Kette je v sonetu Dejal je Vlah Elija v kvartetnem delu posnel folklorni motiv vile, lepe gozdne deklice, ki se umiva ob studencu in bi se maščevala starcu, če bi jo opazoval, medtem ko se otrokom rada prikazuje in z njimi celo druži. V tercetnem delu je podoba vile prenesena na subjektovo izvoljenko in njeno nedostopnost zanj.

Folklorno izročilo tudi pravi, da vile lahko otroka posvojijo, ga ob rojstvu podojijo in mu tako vdihnejo svojo dušo. V Beli krajini je razširjeno izročilo, da imajo vile svoje otroke, po nekaterih poročilih naj bi Belokranjci vilam izročili otroke v zahvalo, da bi jim

[12]Desetništvo je po ugotovitvah Marije Stanonik razen v slovenskem folklornem izročilu poznano le še iz irskih pravljic (1999: 105).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

ostale naklonjene (Ovsec 1991: 370–78). Župančičeva pesem Belokranjska deklica (1914) se sicer opira na folklorni motiv vilinskega petja in dojenja otrok, a ga postavi v konkretni zgodovinski čas prve svetovne vojne. V tej pesmi vile pojejo uspavanko nerojenim, nespočetim otrokom belokranjskih deklet ("Bore sinko nerojeni, /spavaj mi na mehkih nedrih"). Pesem se v celoti izteče v obtožbo vojne, ki je mlade može, vojake, ločila od deklet, ki so tako oropane za materinstvo in ljubezen, a tudi "bela vila nima mleka".

V Golarjevi pesmi Balada o detetu srečamo motiv obupane matere detomorilke, ki komaj rojenega otroka odvrže v reko in ga prepusti vilam ("Reka čez polje tiho šumi, / v njej ti posteljem lepo – / v snežnem naročju pri vilah zaspi, / venec srebrn ti spleto").

Poleg vil se v pesmih tega obdobja zapisujejo tudi druga folklornomitična bitja, človeku prijazni so na primer škratje. Tako v Golarjevi pesmi Bajka škratje pomagajo deklici do mrtvih staršev. Občutja strahu in nelagodja pa zbujajo zli duhovi, kot na primer vampir, volkodlak, netopir. Vampir ponoči vstaja iz groba, se vrača med ljudi in pije kri. V najbolj grozljivi podobi so se vampirski motivi oblikovali v Gradnikovi poeziji, v Župančičevi pesmi Daj, drug, zapoj … pa nastopi volkodlak; kot polovičar med človekom in živaljo je postal identifikacijska metafora za Črtomira, za njegovo neznačajnost, s čimer je Župančič na začetku 20. stoletja popolnoma razbil mit o slovenskem nacionalnem junaku. Zapisuje se tudi netopir, ki je po Mojzesovem zakonu nečista žival, zato je dobil tudi simbolne konotacije grešnosti, pohotnosti (Chevalier 1993: 383). Takšne konotacije ima največkrat v Cankarjevi prozi,[13] podobno spolno razbrzdanost pa simbolizira tudi vampir v že omenjeni Golarjevi Baladi o detetu ("Že prhuta skozi nočni mir / s temnimi krili vampir – / z ognjem pohotnim v kalnih očeh / trga iz prsi mi greh").

V liriki slovenske moderne se je folklorno izročilo kot medbesedilna predloga zapisovalo v besedilnem svetu in kot medbesedilna figura. Bolj kot v obliki medbesedilnih posnetkov je zaživelo na način medbesedilnih prenosov, ki so omogočili številne dograditve, nove simbolne konotacije, spreminjanje in pogosto celo razgraditev folklorne predloge, na ravni jezikovnega sloga pa je močneje kot spreminjanje prisotno posnemanje izraznih sredstev ljudske pesmi ali povezovanje teh z moderno pesniško obliko in občutjem.

Viri

Ivan CANKAR, 1967: *Zbrano delo* 1. Ur. France Bernik. Ljubljana: DZS.
Fran ELLER, 1947: *Koroške pesmi*. Ljubljana: SM.
Cvetko GOLAR, 1910: *Pisano polje*. Ljubljana: Kleinmayr/Bamberg.
F. GOLAR, 1919: *Rožni grm*. Ljubljana: Tiskovna zadruga.
Dragotin KETTE, 1976: *Zbrano delo* 1. Ur. France Koblar. Ljubljana: DZS.
Rudolf MAISTER, 1904: *Poezije*. Ljubljana: Kleinmayr/Bamberg.
Josip MURN, 1954: *Zbrano delo* 1. Ur. Dušan Pirjevec. Ljubljana: DZS.
Ljudmila POLJANEC, 1906: *Poezije*. Ljubljana: L. Schwentner.

[13] Pri Cankarju se v takšni vlogi netopir pogosto zapisuje, njegovi preleti čez šentflorjansko dolino napovedujejo zmago grešnosti in pohujšanja (Čeh 2001: 140).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

Dr. Karel ŠTREKELJ, 1895–1898: *Slovenske narodne pesmi* 1, 2, 3, 4. Ljubljana: SM.
Oton ŽUPANČIČ, 1956: *Zbrano delo* 1. Ur. Josip Vidmar in Dušan Moravec. Ljubljana: DZS.
– – 1957: *Zbrano delo* 2. Ur. Josip Vidmar in Dušan Moravec. Ljubljana: DZS.
– – 1959: *Zbrano delo* 3. Ur. Josip Vidmar in Dušan Moravec. Ljubljana: DZS.

Literatura

Izidor CANKAR, 1968: Obiski. *Leposlovje, eseji, kritika*. Ljubljana: SM.
Jean CHEVALIER in Alain GHEERBRANT, 1993: *Slovar simbolov*. Prev. Stane Ivanc. Ljubljana: MK.
Jožica ČEH, 2001: *Metaforika v Cankarjevi kratki pripovedni prozi.* Maribor: Slavistično društvo.
Julia ČEH BALINT, 2002: Motiv kralja Matjaža v slovenski in madžarski književnosti. *Historizem v raziskovanju slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana (Obdobja; 18).
James HALL, 1991: *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*. Prev. Marko Grčić. Zagreb.
Alenka GLAZER, 1979: Župančič in ukrajinska poezija. *Oton Župančič. Simpozij 1978*. Ljubljana: SM. 385–404.
Marko JUVAN, 1997: *Domači Parnas v narekovajih: parodija in slovenska književnost*. Ljubljana.
– – 2000: *Intertekstualnost*. Ljubljana: DZS (Literarni leksikon, 45).
Joža MAHNIČ, 1964: *Zgodovina slovenskega slovstva 5. Obdobje moderne*. Ljubljana: SM.
Damjan J. OVSEC, 1991: *Slovanska mitologija in verovanje*. Ljubljana: Domus.
Marija STANONIK, 1999: *Slovenska slovstvena folklora*. Ljubljana: DZS.
Franc ZADRAVEC, 1970: *Zgodovina slovenskega slovstva* 5. Maribor: Založba Obzorja.
– – 1981: Cankarjevi folklorni junaki. *Umetnikov "črni piruh*". Ljubljana: CZ. 17–33.
– – 1983: Nekatere posebnosti slovenskega simbolizma. *Obdobje simbolizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF. 9–38.
– – 1991: *Cankarjeva ironija*. Ljubljana/Murska Sobota: Pomurska založba/Znanstveni inštitut FF.
– – 1999: *Slovenska književnost* II. Ljubljana: DZS.

Summary

At the turn of the 19th c., aestheticism could not develop to its extreme in Slovene literature, as Slovene literature, despite the emphasis on its aesthetic function, was still nationally bound. Slovene Symbolism therefore did not entirely break with the tradition, which is reflected in, among other things, frequent use of the folklore tradition as an intertextual model.

The article shows how the folkloric world came to life in the poetry of the Slovene *Moderna*, based on selected poets of this period, e.g., Dragotin Kette, Josip Murn Aleksandrov, Ivan Cankar, Oton Župančič, Alojz Gradnik, Rudolf Maister, Cvetko Golar, Fran Eller, and Ljudmila Poljanec. Proceeding from the poetics of literary subjectivism, they treated the folkloric-mythological tradition fairly loosely, summarizing, altering, supplementing, or transforming it to the point of opposite meanings. The folkloric tradition as an intertextual model came alive in lyric poetry of the Slovene *Moderna* not so much as an intertextual imitation, but rather in a form of intertextual transfers that allowed its free transformation, supplementation, and disintegration on the textual level (motif, character, symbol, motivic-topical reminiscence). In this process, central semantic shifts towards the folkloric-mythological model arise. On the level of linguistic style adopting the means of expression of folk poetry or connecting them with the modern poetic form and sentiment is more prevalent than the change.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38

The article shows that the poetry of the Slovene *Moderna*—by means of intertextual imitation and transfer—adopted folkloric motifs, connected with folk customs and celebrations (*jurjevanje*, *kresovanje*, *šentjanževo*, *martinovanje*, *gregorjevo*), Christian saints (St. Florian, St. Michael), beliefs in folkloric-demonic creatures (jack-o'-lantern, vampire, wolf-man, fairies, goblins), symbolism of flowers with folkloric connotations (rose, rosemary), symbolism of black birds (crows, vultures), motifs of the *deseti brat* (tenth brother), *lepa Vida* (The Beautiful Vida), and *kralj Matjaž* (King Matthew).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2003_Kongresna_14.pdf | DOST. 01/05/24 13.38